

**L. Coelii Lactantii Firmiani, diuinarum institutionum,
aduersus gentes, de falsa religione liber primus**

Lactantius, Lucius Caecilius Firmianus

[Köln], [1518]

VD16 ZV 9338

Qua[n]ti sit, & fuerit semper cognitio ueritatis. Et quod nec sine religione
sapientia, nec sine sapientia sit proba[n]da religio. Caput. Primum.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-71332](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-71332)

L. COELII LACTANTII FIRMIA-
ni, diuinarum institutionum, aduersus gentes,
de falsa religione libri primi præ-
fatio, ad Constantinum
imperatorem.

^{quod magis} Quãti sit, & fuerit semper cognitio ueritatis. Et quod
nec sine religione sapientia, nec sine sapientia sit probã
da religio. ^{magis} Caput. ^{magis} Primum.

A gno & excellenti ingenio uiri, cum
se doctrinæ penitus dedidissent, quic-
quid laboris poterat impendi, contem-
ptis omnibus & publicis, & priuatis
actionibus, ad inquirendæ ueritatis stu-
dium contulerunt, existimantes mul-
to esse præclarior, humanarum, diuinarumq; rerû inuesti-
gare, ac scire rationem, quam in struendis opibus, aut cu-
mulandis honoribus inherere. Quibus rebus, quoniam
fragiles, terrenæq; sunt, & ad solius corporis pertinet cul-
tum, nemo melior, nemo iustior fieri potest. Erant qui-
dem illi ueritatis cognitione dignissimi, quam scire tanto
pere cupierunt, atq; ita, ut eam rebus omnibus antepone-
rent. Nam & abiēcisse quosdam res familiares suas, & re-
nuntiasse uniuersis uoluptatibus constat, ut solam, nudam
q; uirtutem, nudi, expeditiq; sequerentur. Tantum apud
eos uirtutis nomē, atq; auctoritas ualuit, ut i ea oē summi
boni præmium prædicarēt. Sed neq; adepti sunt id, quod

uolebant, & operam, simul atq; industriam perdidērunt.
Quia ueritas id est arcanum summi dei, qui fecit omnia,
ingenio, ac proprijs non potest sensibus comprehendī.
Alioqui nihil inter deum, hominemq; distaret, si consilia
& dispositiones illius maiestatis æternæ cogitatio asseque-
retur humana. Quod quia fieri nō potuit, ut homini per
seipsum ratio diuina innotesceret, non est passus hominē
Deus lumen sapientiæ requirentem diutius oberrare, ac
sine ullo laboris effectu uagari per tenebras inextricabi-
les. Aperuit oculos eius aliquando, & notionē ueritatis
munus suum fecit, ut & humanam sapientiam nullam esse
monstraret, & erranti, ac uago uiam consequendæ im-
mortalitatis ostenderet. Verum quoniam pauci utuntur
hoc cœlesti beneficio, ac munere, quod obuoluta in ob-
scuro ueritas latet, eaque uel contemptui doctis est, quia
idoneis assertionibus eget, uel odio indoctis, ob insram si-
bi austeritatem, quam natura hominum procliuis in uitia
pati non potest (Nam quia uirtutibus amaritudo permis-
ta est, uitia uero uoluptate condita sunt, illa offensi, hac de-
liniti feruntur in præceps, ac bonorū specie falsi, mala pro
bonis amplectuntur) Succurrendum esse his erroribus
credidi, ut & docti ad ueram sapientiam dirigantur, & in-
docti ad ueram religionem. Quæ professio multo me-
lior, utilior, gloriosior putanda est, quam illa oratoria, in
qua diu uersati, non ad uirtutem, sed plane ad argutam
malitiam in uenes erudiebamus. Multo quippe
nunc rectius de præceptis cœlestibus differemus, quibus
ad cultum ueræ maiestatis mentes hominum instrue-

re possimus, nec tam de rebus humanis benemeret, qui
scientiam bene dicendi affert, quam qui pie, atque innocen-
ter docet viuere. Idcirco maiori in gloria philosophi, quam ora-
tores fuerunt apud graecos. Illi enim recte uiuendi docto-
res sunt existimati, quod est longe praestabilius, quam bene
dicere ad paucos pertinet, bene autem uiuere ad omnes.
Mulum tamen nobis exercitatio illa fictarum litium con-
tulit, ut nunc maiori copia, & facultate dicendi causam ue-
ritatis peroremus, quae licet possit sine eloquentia defen-
di, ut est a multis saepe defensa, tamen claritate, ac nitore
sermonis illustranda, & quodammodo differenda est, ut
potentius in animos influat & ui sua instructa, & luce ora-
tionis ornata. De religione itaque nobis, rebusque diuinis in-
stituitur disputatio. Nam si quidam maximi oratores pro-
fessionis suae quasi ueterani decursis operibus actionum sua-
rum, postremo se philosophiae tradiderunt, eamque sibi reg-
em laborum iustissimam putauerunt, si animos suos in ea-
rum rerum, quae inueniri non poterant, inquisitione tor-
querent, ut non tam otium sibi, quam negotium quasis-
se uideantur, & quidem multo molestius quam in quo fu-
erant ante uersati, quanto iustius ego me ad illam piam,
ueram, diuinam sapientiam, quasi ad portum aliquem tu-
tissimum conferam, in qua omnia dictu prona sunt, audi-
tu suauia, facilia intellectu, honesta susceptu. Et, si quidam
prudentes, & arbitri aequitatis, institutiones ciuilibus iuris
compositas ediderunt, quibus ciuium dissidentium lites
contentionesque sopirent, quanto melius nos, & rectius di-
uinas institutiones literis prosequemur, in quibus non de

stillicidijs, aut aquis arcendis, de manu conferenda, sed de spe, de vita, de salute, de immortalitate, de deo loquemur ut superstitiones mortiferas, erroresq; turpissimos sopiamus: Quod opus nunc nominis tui auspicio inchoamus Constantine Imperator maxime. Qui primus Romanorum principum, repudiatis erroribus, maiestatem dei singularis, ac ueri & cognouisti, & honorasti. Nam cum dies ille felicissimus orbi terrarum illuxisset, quo te deus summus ad beatum imperij culmen euexit, salutarem uniuersis, & optabilem principatum, præclaro initio auspicatus es, cum euersam, sublatamq; iustitiam reducens, terribilium aliorum facinus expiasti. Pro quo facto dabit tibi deus felicitatem, uirtutem, diuturnitatem, ut eadem iustitia, qua iuuenis exorsus es, gubernaculum Reip. etiã senex teneas, tuisq; liberis, ut ipse a patre accepisti, tutelam Romani nois tradas. Nam malis qui adhuc aduersus iustos, in alijs terrarum partibus sauiunt, quanto serius, tanto uehementius idem omnipotens mercedem sceleris exoluet. Quia ut est erga pios indulgentissimus pater, sic aduersus impios rectissimus iudex. Cuius religionem, cultumq; diuinum cupiens defendere, quem potius appellẽ, quem alloquar, nisi eum, per quem rebus humanis iustitia, ac sapientia restituta est: Omissis ergo huiusce terrænæ philosophiæ authoribus, nihil certi asserentibus, aggrediamur uiam rectam. quos eadem si putarem satis idoneos ad bene uiuendum duces esse, & ipse sequerer, & alios, ut sequerent, hortarer. Sed cum inter se magna concertatione dissideant, secumq; ipsi plerumq; discordent, apparet

A iij

DE FALSA RELI.

eorum iter nequaquã esse directum, siquidem sibi quisque ut est libitum, proprias vias impresserunt, confusionemque magnam quærentibus ueritatem reliquerunt. Nobis autem, qui sacramentum ueræ religionis accepimus, cum sit ueritas reuelata diuinitus, cum doctorem sapientiæ, ducemque ueritatis Deum sequamur, uniuersos sine ullo discrimine uel sexus, uel ætatis ad cœlestis pabulum conuocamus. Nullus enim suauior animo cibus est, quæ cognitio ueritatis. cuius asserendæ, atque illustrandæ septem uolumina destinauimus, quamuis ea res infiniti pene sit operis, & imensi, ut si quis hæc dilatare, atque exequi plenissime uelit, tanta illi rerum copia exuberet, ut nec libri modum, nec finem reperiat oratio. Sed nos iccirco breuiter omnia colligemus, quæ ea, quæ allaturi sumus, tam clara sunt, & lucida, ut magis mirum esse uideatur, tam obscuram uideri hominibus ueritatem, & ipsi præcipue, qui sapientes uulgo putantur, uel quod tantummodo instruendi nobis homines erunt, hoc est ab errore, quo sunt impliciti, ad rectiorẽ uiam reuocandi. Quod si fuerimus (ut spero) assecuti, mitemus eos ad ipsum doctrinæ uberrimum, ac plenissimum fontem, cuius haustu, atque potu, conceptam uisceribus sitim sedent ardoremque restinguant. Eruntque illis omnia facilia, prona, manifesta, modo ne pigeat ad percipiendam sapientiæ disciplinam, legendi, uel audiendi patientiam commodare. Multi enim uanis superstitionibus pertinaciter inhærentes obdurant se contra manifestam ueritatem, non tam de suis religionibus, quas prauè asserunt, benemeriti, quam de se male, qui cum habeant iter rectum, deuios sequuntur.

anfractus, planum deserunt, ut per præcipitium labantur, lucem relinquunt, ut in tenebris cæci, ac debiles iaceant. His consulendum est, ne contra se pugnent, uelintq; se tãdem ab iueteratis erroribus liberari, quod utiq; facient, si quare sint nati aliquñ peruiderint. Hæc enim prauitatis est causa, ignoratio sui, quam si quis cognita ueritate discussserit, sciet quo referenda, & quemadmodum sibi uita degenda sit. Cuius scientiæ breuiter summam circumscribo, ut neq; religio ulla sine sapientia suscipienda sit, nec ulla sine religione probanda sapientia.

¶ Quod prouidentia sit in rebus humanis. Cap. II.

Vscepto igitur illustrandæ ueritatis officio, non putauî adeo necessarium ab illa quæstione principium sumere, quæ uidetur prima esse, natura sit ne prouidētia, quæ rebus omnibus consulat, an fortuitu uel facta sint omnia, uel regantur. Cuius sententiæ author est Democritus, confirmator Epicurus, sed & antea Protagoras, qui Deos in dubium uocauit, & postea Diagoras, qui exclusit, & alij non nulli, qui non putauerunt Deos esse, qd aliud effecerunt, nisi ut nulla esse prouidentia putaretur: quos tñ ceteri philosophi, ac maxime Stoici acerrime retuderunt, dicentes nec fieri mundum sine diuina ratione potuisse, nec cōstare, nisi summa ratione regetur. Sed & M. Tullius, quãuis academicæ disciplinæ defensor esset, de prouidentia gubernatrice rerum, & multa sæpe disseruit stoicorū ar-

A iij